

SPRÅKMILJØ

- kartlegging i barnehagen

Revidert utgave høsten 2013

Bakgrunn

For at barn skal utvikle språk trenger de å være i gode språkmiljøer. Forskning viser at ordforråd og begrepsforståelse er sentralt for barns sosiale fungering og all senere læring (Aukrust, 2005). Et godt språkmiljø gir rom for mange språklige uttrykk. Slik vil det understøtte utvikling av barnets tenkning, erkjennelse og kommunikative evner både kroppslig og med lyder og ord (St.mld.nr.23, 07/08). Barnehagen er en av de viktigste arenaene for barns språkutvikling. ”Den tidlige språkstimuleringen bør ... konsentreres om å tilby et rikt språkmiljø med tilgang til bøker, lek, aktiviteter og samtale. Et rikt språkmiljø forutsetter også kompetente voksne som kan bygge på barnets erfaringer, nysgjerrighet, initiativ og naturlige læringsformer. Leken og rolleleken representerer en god og sentral arena for språkutviklingen” (St.mld. nr. 23, s. 17). Forskning viser at «barn som lever i et godt og stimulerende språkmiljø har et ordforråd som er tre ganger så stort som barn som lever i mindre ressurssterke miljøer» (Rowe 2008 i TRAS-håndboka, 2011).

Rammeplanen påpeker at: ”Alle barn må få et rikt og variert språkmiljø i barnehagen.” (Rammeplan, s.35). Det er barnehagens oppgave å sørge for at alle barn får varierte erfaringer og opplevelser med å bruke språk som kommunikasjonsmiddel, redskap for egen tenkning og for å uttrykke tanker, følelser og behov. Videre sier rammeplanen at personalet må:

- ”Skape et språkstimulerende miljø for alle barn og oppmuntre til å lytte, samtale og leke med lyd, rim, rytme og fabulere med hjelp av språk og sang” (s.41)
- ”Skape et miljø hvor barn og voksne daglig opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale” (s. 41)

Personalet skal utvikle barnehagen til en god arena for språkutvikling for alle barn, uansett hvilket morsmål barnet har. Personalet må derfor ha relevant kompetanse og reflekterte holdninger (Gjervan, 2006). Rammeplanen påpeker at barnehagene må støtte barn i å bruke sitt morsmål, samtidig som barnet utvikler sine norskferdigheter (s. 35). Forskning fremhever morsmålets betydning for læring av andrespråket, og internasjonale studier understreker at det er viktig å understøtte utviklingen av flerspråklighet ved å anerkjenne morsmål og minoritetskultur (Bakken, 2007).

Når man vil sette fokus på språkmiljø i egen barnehage, kan det være aktuelt å starte med en kartlegging. Hensikten med å kartlegge språkmiljøet i barnehagen er:

- Få en felles refleksjon rundt egen praksis i forhold til barnehagens språkarbeid
- Bevisstgjøring rundt voksnes rolle for barns språkutvikling
- Økt kunnskap ved å lære av hverandre internt i barnehagen
- Hjelp til arbeid med Rammeplanens fagområde ”Kommunikasjon, språk og tekst”
- Legge et utgangspunkt for arbeid med årsplan
- Dokumentere områder barnehagen jobber godt med
- Oppdage områder barnehagen bør jobbe bedre med
- Sette inn tiltak for å bedre språkmiljøet i barnehagen/avdelingen
- Forplikte til å følge opp avtalte tiltak

Bærum fikk i januar 2012 et eget Språksenter for barnehagene. Språksenteret skal jobbe mot to hovedmålsettinger:

- Barnehagene i Bærum har gode språkmiljøer for alle barn
- Barnehagepersonalet har god kompetanse om barns språkutvikling

Språksenteret skal blant annet bidra til å stimulere det pedagogiske og metodiske språkarbeidet i barnehagene i Bærum.

Inspirert av Stovnermodellen, som er et eget verktøy for kartlegging av språkmiljø, iverksatte prosjekt Språksenteret en pilotutprøving i fem Bærums-barnehager høsten 2011. Disse var Øverland barnehage, Søråsen barnehage, Gommerud barnehage, Belset barnehage og Vallersvingen barnehage. Erfaringene fra utprøvingen dannet grunnlaget for utvikling av en egen modell «Språkmiljø – kartlegging i barnehagen» (etter tillatelse fra Stovner bydel).

Kartleggingen ble sentrert rundt 14 ulike områder. Under hvert område var det 3 underpunkter man skulle reflektere rundt:

- A. Hva observeres i barnegruppa?** Hvilke språklige aktiviteter ser man hos barna?
- B. Hva gjør personalet?** Voksnes betydning for språkmiljøet i barnehagen. Gode erfaringer eller gode eksempler. Dokumentasjon av egen praksis.
- C. Behov for tiltak?** Vurder om det er behov for å sette inn ytterligere tiltak knyttet til det enkelte området, og i så fall hvilke? Hvem skal følge opp at tiltakene blir iverksatt?

Våren 2013 kom veilederen «Språk i barnehagen - Mye mer enn bare prat», som har tre deler: Språkstimulering, Dokumentasjon og vurdering av språk og Språktilegnelse. Veilederen omhandler ikke bare vurdering av enkeltbarn, men omtaler også vurdering av språkmiljøet (s. 40). Kapitlene i delen om språkstimulering viste seg å være svært sammenfallende med de temaene Bærums språkmiljøkartlegging allerede dekket. For å tydeliggjøre dette, og samtidig åpne for praktisk anvendelse av veilederen, henvises det nå under de fleste punktene i kartleggingsdokumentet til de *tilsvarende kapitlene i veilederen*. Hvis en ønsker mer utfyllende forklaringer eller tips til praktisk gjennomføring, oppfordres det til å benytte veilederen. Der finner man etter hvert kapittel flere forslag til refleksjon og samarbeid, som kan hjelpe barnehagene i det videre språkarbeidet. Språksenteret valgte også å foreta en mindre revidering av punktene i språkmiljøkartleggingen. Den reviderte utgaven har nå 10 punkter, men har ellers lik utforming som den opprinnelige.

Kartleggingen kan fylles ut avdelingsvis eller for hele barnehagen. Hver enkelt barnehage gjør det de selv finner mest hensiktsmessig. Det anbefales å legge en plan for hvordan man vil gjennomføre kartleggingen i barnehagen:

- Over hvor lang tidsperiode skal kartleggingen gjennomføres?
- Vil man ta en bred kartlegging ved å gå igjennom alle punktene, eller gå i dybden på enkeltpunkter?
- Når skal personalet reflektere rundt punktene? Avdelingsmøter, ped.leder møter, personalmøter, planleggingsdager, egne møter?
- Hvem skal ha hovedansvaret?
- Evaluering (når, hvordan, hvem)

SPRÅKMILJØ – KARTLEGGING I BARNEHAGEN

Barnehage/avdeling:

Utfylt av:

Dato:

Oppfølgingsansvarlig:

Evalueres:

1. Den gode samtalen

A. Hvilke situasjoner i hverdagen preges av gode samtaler mellom barn/barn og mellom barn/voksne?

Hva er en god samtale for 2-åringer og for 5-åringer?

B. Hva gjør barnehagen for å fremme gode samtaler?

C. Hvilke tiltak vil barnehagen evt. sette inn for å skape flere gode samtaler i tiden fremover?

(Jfr. kapittel i veilederen om *Språkutviklende samtaler* s. 11)

2. Barn som språklige ressurser for hverandre

A. I hvilke situasjoner i hverdagen ser barnehagen at barna er ressurser for hverandre?

Hva innebærer det å være en språklig ressurs?

B. Hva gjøres for at mangfoldet av ressurser i barnegruppa kommer til uttrykk?

C. Hva vil barnehagen evt. gjøre for å bedre benytte barn som språklig ressurs for hverandre?

3. Språk i lek og sosial samhandling

A. Ser barnehagen eksempler på sammenheng mellom barns språkferdigheter og deltagelse i lek og sosial samhandling?

Observerer barnehagen lek eller sosiale situasjoner som er særlig språkfremmende?

B. Hvordan legges det til rette for at barn blir innlemmet i lek og relasjoner som er språkfremmende?

Hva gjøres for at lek og samhandling skal bli mer utviklende språklig sett?

C. Hva vil barnehagen evt. gjøre for å legge bedre til rette for gode relasjoner mellom barn?

Hvilke tiltak vil barnehagen evt. sette inn for at barnas lek og samhandling skal bli mer utviklende for språket?

(Jfr. kapittel i veilederen om *Språk i barnas lek* s. 20)

4. Lek med muntlig og skriftlig språk

A. Hvilke former for språklek og skriftspråkutforskning opplever barnehagen i hverdagen?

(for eksempel regler, spontan riming, lek med ord fra ulike språk, lekeskriving/-lesing)

B. Er leken initiert av barn eller voksne?

Hva gjøres for å vekke barnas interesse og nysgjerrighet for språkutforskning?

C. Hva vil barnehagen evt. gjøre for å stimulere til mer muntlig og skriftlig språklek hos barna?

(Jfr. kapittel i veilederen om *Språklig bevissthet og skriftspråkstimulering* s. 30)

5. Muntlig fortelling

A. Preges hverdagen av spontane fortellinger fra barn og voksne?

B. Legges det opp til muntlige fortellinger i planlagte situasjoner? Hvilke?

C. Hvilke tiltak vil barnehagen evt. sette inn for å stimulere barna til mer muntlig fortelling?

(Jfr. kapittel i veilederen om *Når ord blir til små og store fortellinger* s. 16)

6. Bruk av bøker

- A. På hvilken måte preger bøker og lydbøker hverdagen i planlagte situasjoner og i spontane situasjoner?
- B. Hvordan og hvor ofte benyttes biblioteket?
- C. Hva vil barnehagen evt. gjøre for å stimulere til mer leselyst?
(Jfr. kapittel i veilederen om *I bøkernes verden* s. 24)

7. Begrepslæring

- A. I hvilke daglige situasjoner ser dere særlig at barna lærer nye begreper?
I hvilken grad setter de voksne ord på aktiviteter og felles opplevelser sammen med barna?
- B. Hvordan legger barnehagen til rette for at barn skal lære nye begreper?
- C. Hvilke tiltak vil barnehagen evt. sette inn for å styrke barns begrepslæring?
(Jfr. kapitlene i veilederen om *Ord og begreper* s. 28 og *Å sette ord på aktiviteter og opplevelser* s. 18)

8. Flerspråklige barns språklæring

- A. Hvordan preges hverdagen av språklig mangfold?
Hvordan ser barnehagen at barn tilegner seg norskferdigheter i startfasen og i videreutviklingsfasen?
- B. Hva gjøres for å støtte barnas morsmålsutvikling?
Hvordan legges det til rette for at flerspråklige barn skal lære norsk i startfasen og i videreutviklingsfasen?
- C. Hvilke tiltak vil barnehagen evt. sette inn for å stimulere barns morsmålsutvikling?
Hva vil barnehagen evt. gjøre for å styrke flerspråklige barns norsklæring?
(Jfr. kapittel i veilederen om *Flerspråklig perspektiv* s. 32)

9. Ivaretagelse av enkeltbarn

- A. Hvordan ser barnehagen at enkeltbarn har nytte av et godt språkmiljø i barnehagen?
- B. Hva gjøres for at alle barn skal være en del av barnehagens språkmiljø?
(for eksempel språkgrupper, språkrom, lekegrupper)
- C. Hvilke tiltak vil barnehagen evt. sette inn for å bedre ivareta enkeltbarn?

10. Foreldresamarbeid

- A. I hvilke situasjoner ser personalet at foreldre er en del av barnehagens språkmiljø?
- B. Hva gjøres for å benytte foreldre som ressurs for barnehagens språkarbeid?
Hvordan støtter barnehagen flerspråklige foreldre i morsmålsopplæringen av barna?
- C. Hva skal evt. gjøres for å involvere foreldrene mer i barnehagens språkarbeid i barnehagen og/eller hjemme?
(Jfr. kapittel i veilederen om *Foreldresamarbeid om språk* s. 34)

Referanser

Aukrust, Vibeke Grøver: ”**Tidlig språkstimulering og livslang læring – en kunnskapsoversikt**”. Universitetet i Oslo, Pedagogisk forskningsinstitutt, 2005.

Bakken, Anders: ”**Virkninger av tilpasset opplæring for minoritetsspråklige elever**”. NOVA Rapport 10/07.

Espenakk, Unni m.fl.: «**TRAS. Observasjon av språk i daglig samspill**», Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Stavanger, 2011.

Gjervan, Marit (red.): ”**Temahefte om språklig og kulturelt mangfold**”. Kunnskapsdepartementet, 2006.

Høigård, Anne, Ingeborg Mjør og Trude Hoel: ”**Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen**”. Kunnskapsdepartementet, 2009.

Kunnskapsdepartementet: ”**Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver**”. Oslo, 2011.

St.mld. nr.23 ”**Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne!**”, 2007-2008.

St.meld.41 ”**Kvalitet i barnehagen**”, Oslo, Kunnskapsdepartementet, 2008-2009.

Stovner-modellen http://www.bydel-stovner.oslo.kommune.no/barn_ungdom_og_familie/barnehager/sprakarbeid_i_barnehagene/

Utdanningsdirektoratet: «**Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat**», 2013.
<http://www.udir.no/Barnehage/Pedagogikk/Veiledere/Sprak-i-barnehagen--mye-mer-enn-bare-prat/1-Sprakstimulering/>